

Suomen maahan- ja maastamuutto murroksessa

Miten on tultu tähän päivään, ja mitkä ovat eväät huomiseksi?



Arno Tanner

Artikkeli on yleisesitys Suomen maahan- ja maastamuuton historiasta ja nykypäivästä, ja pyrkii samalla antamaan ajatuksia huomiseksi. Miksi maahanmuutto on lisääntynyt, ja miten se on lisääntynyt? Mitkä tekijät ovat aikaansaaneet, ja missä vaiheessa, Suomen muuttumisen maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi? Mikä on maahanmuuttopolitiikka, maahanmuutto- ja integraatiotilanne tänään, ja mitkä tekijät tullaan ottamaan – ja tulisi ottaa huomioon – huomisen maahanmuuttopolitiikan tarkastelussa?

Taustaa

Suotuisa talous-, tekninen ja sosiaalinen kehitys auttaa selittämään sitä, miksi Suomesta on tullut nyt

Arno Tanner, YTT, on Ulkomaalaisviraston maatietopäällikön sijainen, ja Ulkomaalaisosaston edustaja Sisäasiainministeriön tutkimusstrategiaryhmässä. Hän vastaa osaltaan hallinnonalan maahanmuuttoon ja kansainväliseen muuttoliikkeeseen liittyvästä strategisesta tulevaisuusanalyysistä.

kiehtovampi saapumismaa niin työvoimalle kuin pakolaisillekin. Ensimmäinen nykyajan suurempi modernin ajan ”ensimmäinen muuttaja-aalto” – ruotsalaisia, venäläisiä, keskieurooppalaisia, taatareja ja juutalaisia – tuli Helsinkiin ja muihin merkittävämpiin kaupunkeihin 1800-luvun lopun ja 1930-luvun alun välisenä aikana taloudellisten mahdolluuksien takia.

Kolme tilastoa kertoo tänään ”toisesta muuttaja-aallosta”: Suomessa asuvien, muun kansalaisuuden omaavien määrä nelinkertaistui vuosien 1990 ja 2003 välillä, 26 300:sta 107 100:een. Toiseksi, ulkomailla syntyneiden Suomen kansalaisten ja täällä oleskelevien määrä kaksinkertaistui vuosien 1991 ja 2003 välillä 77 000:sta 159 000:een. Kolmanneksi henkilöiden, joiden äidinkieli ei ole Suomi, määrä kolminkertaistui vuosien 1992 ja 2004 välillä: 43 000:sta 128 000:een.

Tänään Suomi vastaanottaa 2 000-3 000 turvapaikkahakemusta vuosittain, ja lisäksi paljon yli 10000 hakemusta työ- ja oleskelulupia varten. Joka vuosi 2 000-

3 000 henkilöä saa Suomen kansalaisuuden.

Yksi ilmeisimmistä syistä viimeaikaiseen maahanmuuton lisääntymiseen on Neuvostoliiton hajoaminen, mikä avasi muutto liikettä Itämeren alueella. Myös Suomen EU-jäsenyys vuonna 1995 on tehnyt Suomea paremmin tunnetuksi ja väistämättä myös avoimmaksi potentiaalisille maahanmuuttajille.

Toisaalta, ennen vuotta 1990 työvoiman maahanmuutto ja pakolaisuus Suomeen oli huomattavasti pienempää. Suomi oli pikemminkin vapaaehtoisesta maastamuuton maa, jossa oli kuitenkin myös pieni, hyvin integroitunut maahanmuuttajaväestö.

Maahanmuuttokysymykset eivät ole saaneet suurta jalansijaa poliittisissa keskusteluissa, eivätkä oppositio puolueet ole merkityksellisiä poikkeuksia lukuun ottamatta haastaneet maahanmuuttokysymyksillä vallassa olevia puolueita, kuten tämänhetkistä keskustavasemmistolaisista koalitiota. Suomella ei käytännössä ole eksplisiittistä muukalaisvastusta puoluetta, toisin kuin mo-

nella muulla eurooppalaisella maalla, ja siksi pääpuolueet ovat kyenneet ottamaan faktoorientoituneen suhtautumistavan maahanmuuttoon ja maahanmuuttopolitiikkaan, tunteellisen suhtautumisen sijaan. Osittain tämän takia, eduskunta- ja ministeriötyö maahanmuuttoasioissa etenee verraten rauhallisesti, ja keskustelu on melko asiallista.

Maasta- ja maahanmuuton historiaa

Suomi oli Ruotsin alaisuudessa yli 600 vuotta, vuoteen 1809, jonka jälkeen siitä tuli Venäjän suuriruhtinaskunta. Suomi itsenäistyi vuonna 1917. Huolimatta useista sodista ja konflikteista, Suomi on kokenut lähinnä vapaehtoista ja taloudellista maastamuuttoa eikä pakolaisuutta, kun taas maahanmuutto maailmansotien välillä oli ennen kaikkea taloudellista, ja 1990-luvulta alkaen sekä taloudellista että pakolaisuutta.

Tarkastelkaamme ensin maastamuuttoa. Ensimmäinen uuden ajan merkittävä ”maastamuuttoaalto” tapahtui 1700-luvulla, jolloin sadat suomalaiset muodostivat ruotsalaisten kanssa siirtokuntia alueella, josta myöhemmin tuli Delawaren osavaltion. Myöhemmin suomalaiset muuttajat asettuivat Yhdysvaltoihin, Kanadaan, Australiaan ja lähialueillemme: Venäjälle, Ruotsiin ja Norjaan.

Noin miljoonasta suomalaisesta, jotka ovat muuttaneet Suomesta uudella ajalla, toiseen maailmansotaan mennessä, suunnilleen 500 000 meni Pohjois-Amerikkaan. Suomalainen muuttoliike Yhdysvaltoihin, erityisesti suur-

ten järvien alueelle, Kaliforniaan ja Yhdysvaltain koillisosiin, nousi huippuunsa vuosien 1899 ja 1913 välisenä aikana. 1920-luvun ja toisen maailmansodan välisenä aikana suurin osa suomalaisista muuttajista suuntasi Kanadaan – ennen kaikkea siksi, että Yhdysvallat tiukensi maahanmuuttosäädöksiään.

Muuttoliikkeessä oli toki nettohäviötä, mutta maahan oli noihin aikoihin myös tulijoita. Vuosien 1809 ja 1917 välillä maahan tuli vähintään 20 000 henkilöä, ja maailmansotien välilläkin useita tuhansia.

Nämä ensimmäiset modernin ajan ”maahanmuuttoaallot” koostuivat monista kansallisuus- ja ammattiryhmistä, nykyään parhaiten tunnettujen ollessa sveitsiläisiä juustontekijöitä, baijerilaisia oluenpanijoita, norjalaisia sahaliikemiehiä, englantilaisia tekstiilialan yrittäjiä, italialaisia jäätelöntekijöitä, juutalaisia kauppiaita, ja tataareja, jotka tekivät bisnestä turkiksilla ja matoilla. Nämä, ja monet muut ryhmät, vaikuttivat hyvin myönteisellä tavalla Suomen elinkeinoelämään.

Tänä päivänä näitä ryhmiä pidetään täysin integroituneina, menestyksellisinä osina suomalaista arkielämää. Toisen maailmansodan ja 1990-luvun välisenä aikana näillä ryhmillä oli runsaasti aikaa integroitua suomalaiseen (ja erityisesti suomenruotsalaiseen) yhteisöön ja arkipäivään. Kuitenkin monet etnisistä ryhmistä ovat voineet säilyttää kulttuurinsa tapoja: romanien, joista ensimmäiset tulivat Suomeen jo 1550-luvulla, aikuisten naisjäsenten tapana on yhä käyttää traditionaalisia asujaan. Tataarit jo viidennessä sukupolvessa ovat pitäneet traditio-

liset nimensä, muslimiuskonsa ja kielitraditionsa.

Ulkomaalaisia oli Suomessa vuonna 1939 enemmän kuin Ruotsissa. Tämä trendi kuitenkin kääntyi päälaelleen toisen maailmansodan ja sen jälkeisen teollistumisen takia: Väki alkoi muuttaa etelän kasvukeskuksiin, joilla ei kuitenkaan ollut tarjota riittävästi töitä ja asuntoja kaikille maaltamuuttajille. Ruotsi ja sen teollisuus houkuttelivat satoja tuhansia suomalaisia paremmilla palkoilla, korkeammalla elintasolla ja ajantasaisemmillä asuntomarkkinoilla. Pohjoismaiden välinen muuttovapaus, Suomen markan devalvaatio and Ruotsissa jo etabloitunut suomalaisyhteisö vaikuttivat myös suomalaisten muuton lisääntymiseen.

Lisäksi monet hyvin koulutetut suomalaisnaiset, esimerkiksi sairaanhoitajat muuttivat Keski-Eurooppaan, erityisesti Saksaan ja Sveitsiin, ja avioituivat usein siellä toisen maailmansodan jälkeen. 1980-luvulle tultaessa muuttoliike Ruotsiin hidastui, koska maiden välinen elintaso- ja palkkakuilu kapeni. Monet Ruotsiin muuttaneet alkoivat jopa palata kotimaahan.

Tämän päivän maastamuutto Suomesta on ennen kaikkea korkeasti koulutetun väen (tiedemiehet, IT-väki, kemia, fysiikka, bioteknologia ja taide) tilapäistä, vuoden, kahden oleskelua esimerkiksi Pohjoismaissa, Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa, minä jälkeen palataan kokemuksen ja lisääntyneiden ammatillisten verkostojen kanssa takaisin Suomeen.

Vaikka palkat ovat Suomessa matalat monella alalla, palkkaky symykset eivät ole olleet keskei-

simpiä maastamuuton syitä viimeisen 20 vuoden aikana. Kuitenkin esimerkiksi suomalaiset sairaanhoitajat ovat muuttaneet Norjaan suuremman palkan perässä, ja eräät IT-asiantuntijat Persianlahdelle. Myös Suomessa etenkin julkisen sektorin pätkätyöt ja pitkäjänteisen urasuunnittelun puute ovat saattaneet lisätä lähtöhalukkuutta.

Inkerinsuomalaisten hankala paluu

Ensimmäinen merkki nettomaastamuuton muuttumisesta hiljalleen nettomaahanmuutoksi oli huhtikuussa 1990, jolloin tuolloinen presidentti Mauno Koivisto antoi lausunnon, jonka mukaan entisessä Neuvostoliitossa asuvat etniset suomalaiset ovat luokiteltavissa paluumuuttajiksi. Monet osittain inkeriläisiksi lasketut henkilöt toimivat 1700-luvulta alkaen ruotsalaisen luterilaisuuden ”puolustajina” Neva-joen ympäristössä, Pietarin lähistöllä. Koska inkeriläisiä kohdeltiin huonosti erityisesti Neuvostoliiton taholta, monet suomalaiset pitivät suomea hallitsevien inkeriläisten paluuta oikeutettuna.

Vuoteen 2003 mennessä 25000 inkeriläistä, jotka täyttivät perheenjäsenkriteerit, on palannut Suomeen. Syyskuussa 2004 noin 22 000 inkeriläistä odotti vielä jonossa Venäjällä ja Virossa maahantulohaastattelua. Tällä hakemuksien määrällä ja hyväksymismäärävauhdilla jonon purku kestää useita vuosia tai jopa vuosikymmeniä.

Osalla palanneista inkeriläisistä on ollut vahva suomalainen

identiteetti ja hyvät suomen kielen taidot, kun taas moni on joutunut taistelemaan kieli- ym. ongelmien kanssa suomalaisessa yhteiskunnassa. Koska kaikkien isovanhempien suomalaisuutta ei ole vaadittu, ja toisaalta venäläisen kulttuurin läpätunkevuuden takia, monilta inkeriläisiltä saksalaisten ”Aussiedlerien” tavoin puuttuu ”oman maan” identiteetti.

Suomalaisen median aiemmin käsittelemät nuorten inkeriläisten syrjäytymis- ja huumeongelmat ovat joidenkin mielestä jopa leimanneet niitäkin inkeriläisiä, joilla ongelmia ei ole. Joidenkin inkeriläisten integraatio-ongelmista ja median ajoittain suhteettomasta syrjäytymisutisoinnista huolimatta anti-inkerialäisyyttä ei ole esiintynyt. Suomen hallitus on tiukentanut maahantulokriteerejä, koskemaan mm. parempaa suomen kielen hallintaa.

Tämän päivän politiikantekoprosessin viitekehys

Koska EU:n rooli tulevassa maahanmuuton hallinnassa ei ole vielä riittävän kehittynyt, monet tärkeät maahanmuuttoon liittyvät kysymykset ovat edelleen kansallisessa päätösvallassa. Suomen ulkomaalaislakia on äskettäin uudistettu, mutta siinä on edelleen muutospainetta.

Lainsäädännössä ja politiikassa Suomen eduskunta tekee viime kädessä päätöksiä, ulkomaalaispoliittisen ministeriyhteistyön ja ministeriöiden esityksestä. Keskeisimpiä esitteleviä ministeriöitä ovat Sisäministeriö (pakolaisuuteen, työvoiman maahanmuuttoon liittyvät lupa- ja turvallisuuskysy-

mykset), Työministeriö (Turvapaikanhakijan vastaanotto, integraatio, yleiset maahanmuuttoon ja maahanmuuttopolitiikkaan liittyvät kysymykset), Ulkoasiainministeriö ja Opetusministeriö.

Työvoiman maahanmuutto

Viime vuosina Suomeen on tullut kymmeniä tuhansia sellaisia työvoimamaahanmuuttajia, jotka ovat luoneet kontaktin suomalaiseen työnantajaan. Marraskuussa 2005 Suomella ei ole systemaattista ulkomaisen työvoiman rekrytoinnin ohjelmaa, eikä tämänhetkinen maahanmuutto-ohjelma tule tällaista luomaan.

Uusimman ulkomaalaislain (2004) mukaan Työministeriön alaiset toimistot arvioivat hakijat ad hoc periaatteella, nojautuen kulloiseenkin työmarkkinatietoon. Sisäasiainministeriön alainen Ulkomaalaisvirasto tekee lopullisen päätöksen.

Rekisteröityjen opiskelijoiden oleskeluluvan myöntämistä on helpotettu, ja he tarvitsevat vain tilapäisen oleskeluluvan. Kausityöläiset voivat työskennellä ilman oleskelulupaa, mikäli työperiodi on vähemmän kuin kolme kuukautta.

Turvapaikkapoliittiset kysymykset

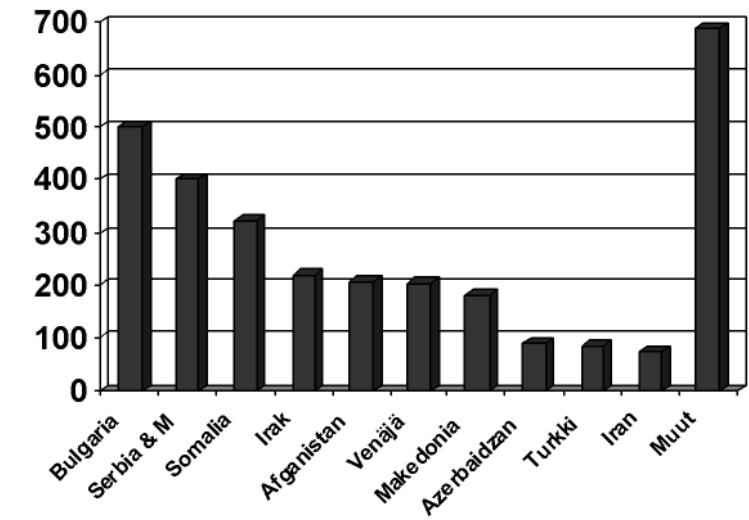
EU asettaa väljät reunaehdot Suomen maahanmuuttopolitiikalle ja -käytännöille, erityisesti Dublin-rakenteen kautta, jossa toisen EU-maan kautta tuleva turvapaikkahakija voidaan tietyin edellytyksin palauttaa tähän maahan.

Kaiken kaikkiaan EU:n turvapaikkapolitiikka on kuitenkin vielä varsin alkutekijöissään. Tämän johdosta Suomen turvapaikkalainsäädännöllä, -hallinnolla ja -käytännöllä on vielä runsaasti kansallisia erityispiirteitä. Esimerkiksi turvapaikka-asioita on muualla Euroopassa keskitetty yhteen virastoon, yhden ministeriön alle, olkoon kyse oikeus-, ulko- tai sisäministeriöstä, kun taas Suomessa suurin osa turvapaikkoihin liittyvästä politiikasta, päätöksenteosta ja käytännöistä on kahden ministeriön, työ- ja työministeriön, alaisuudessa.

Turvapaikanhakijan vastaanotto – samoin kuin myös pitkälti integraatiopolitiikan valmistelu ja täytäntöönpano – kuuluu työministeriön alaisuuteen. Työministeriöllä on merkittävä rooli myös pakolaiskiintiökysymyksissä. Muu turvapaikkoihin liittyvä politiikka ja täytäntöönpano, erityisesti luvat, kuuluvat sisäasiainministeriön ulkomaalaisosaston ja sen alaisen Ulkomaalaisviraston toimialaan. Myös ulkoasiainministeriöllä ja poliisilla on turvapaikkaasioissa tehtäviä.

Toisiin Euroopan maihin verrattuna turvapaikkahakemukset Suomeen ovat edelleen nousussa. Suomeen tulee tällä hetkellä vuosittain 1 000-3 000 turvapaikanhakijaa. Vuonna 2004 Suomeen tuli enemmän turvapaikanhakijoita kuin Tanskaan, jolla on huomattavasti pidempi ja määrällisesti suurempi turvapaikanhakuhistoria.

Turvapaikanhaun lisääntyminen Suomeen johtuu kolmesta syystä: lisääntynyt Suomen tuntemus sosiaalisesti vakaana ja melko turvallisena maana, jossa ei ole systemaattista rasistista väkival-



Kuvio 1. Turvapaikanhakijat – Suurimmat ryhmät 1.1.-31.10.2005 (Lähde: Ulkomaalaisvirasto)

taa, laajaa kannatusta nauttivan maahanmuuttajavastaisen puolueen puute, ja toisaalta toisten länsimaiden tiukentunut turvapaikkakäytäntö.

1990-luvun alusta lähtien Suomeen on tullut 3 000 somalia sisällissotaa käyvästä maasta, tuhansia Lähi-idän kurdeja ja tuhansia pakolaisia myös Balkanin konflikteista. Myös Suomen ja Venäjän välisen rajan muuttuminen avoimemmaksi Neuvostoliiton kaatumisen jälkeen on tuonut Suomeen Kaukasukselta pakolaisia. Vuoden 1990 ja syyskuun 2004 välillä Suomeen on tullut 3 400 turvapaikanhakijaa Neuvostoliitosta ja Venäjältä.

Viime aikoina Kosovon albaanit ja Itä-Euroopan romanit (Albanian ashkaleista Puolan Polska romaneihin) ovat olleet suurimpia hakijaryhmiä. Kaiken kaikkiaan romanihakijoita Itä-Euroopasta Suomeen on ollut lähes 5 000. Vuonna 2005 suuri osa hakemuk-

sista on tullut Bulgariasta, Serbiasta ja Montenegrosta, Somaliasista, Irakista, Afganistanista ja Venäjältä.

Yleensä Ulkomaalaisviraston linja on ollut myöntää erittäin harvoja varsinaisia turvapaikkoja. Yksittäisen hakemuksen tarkan aineellisen käsittelyn ja hakijan kertomuksen vertaamisen maatietoon jälkeen Ulkomaalaisvirasto on tullut päätökseen, jonka mukaan hakemukset eivät ole perustuneet vainoon tai sen uhkaan.

Kuitenkin oleskeluluvan saaminen suojelun tarpeen tai muun syyn takia on ollut hakemuksen aineellisen tarkastelun jälkeen perusteltua. Turvapaikkojen ja suojelun tarpeen myönnettyjen oleskelulupien tarpeen yhdistetty määrä on ollut Suomessa korkea, ja 20 tai jopa 30 prosenttia turvapaikanhakijoista on saanut jäädä Suomeen. Oleskeluluvan saaminenkin on usein oikeuttanut henkilön jäämään Suomeen.

2000-luvun turvapaikkapolitiininen keskustelu on liittynyt turvapaikkahakemuksen nopeutettuun käsittelyyn. Pitkien turvapaikkahakemusten käsittelyaika on tarkia eduskunta hyväksyi vuonna 2001 lakimuutoksen, jonka mukaan turvapaikkahakemusten käsittely voidaan nopeuttaa seitsemän päivän nopeutetussa käsittelyssä.

Kielteinen päätös voidaan toimeenpanna kahdeksassa päivässä turvapaikkapäätöksestä, ilman mahdollisen muutoksenhaun tai muutoksenhakutuomioistuimen päätöksen odottelua.

Kriitikkojen mukaan nopeampi prosessi ei voi taata yksittäisen hakemuksen riittävän perusteellista aineellista käsittelyä, ja liian nopeasti tehty kielteinen päätös voi saattaa hakijan vaaraan. Lakimuutoksen puolustajien mukaan Ulkomaalaisvirasto kykenee näin tehostamaan toimintaansa ja keskittyä niihin turvapaikanhakijoihin, jotka tulevat potentiaalisen tai tiedetyn vaarallisista alkuperämaista.

Turvapaikkahakemusten käsittelyajat ovat lyhentyneet: Vuonna 2005, turvapaikkapäätös saadaan useimmiten tehtyä alle puolessa vuodessa.

Jos yhdistetään turvapaikat ja turvapaikanhakijoille annetut oleskeluluvat, suhde on suunnilleen yhden suhde kolmeen 1990-luvulla. Vuodesta 2000 lähtien suhde on ollut suunnilleen yhden suhde neljään, paitsi vuonna 2001, jolloin positiivinen/negatiivinen suhde nousi kolmen suhteeseen neljään. Nämä luvut tarkoittavat, että keskimäärin vuosien 1990 ja 2004 välillä yli 25 prosenttia kaikista turvapaikanhakijoista on saa-

nut jäädä Suomeen jonkinlaisella oleskeluluvalla.

Tulevaisuudessa turvapaikanhaku tulee edelleen lisääntymään. Viimeaikainen kehitys on kuitenkin Suomessa poikkeuksellista. Turvapaikanhaku Suomeen on välillä 1.3.2004-28.2.2005 lisääntynyt 28 prosenttia verrattuna aikaan 3/03-2/04, kun se muhinkin länsimaihin on vähentynyt kymmenillä prosentteilla.

Ei ole poissuljettua, että turvapaikanhakumäärät Suomeen lisääntyvät edelleen. Entisen Neuvostoliiton alueen konfliktit eivät ota laantuakseen, ja näiltä alueilta on tultu Suomeen perinteisesti.

Kiintiöpakolaiset

Spontaaneille turvapaikanhakijoille usein annetut myönteiset oleskeluluvat ovat kuitenkin vain yksi osa Suomen universaalisti varsin vastuullista hädänalaisten auttamisen politiikkaa. Suomi on saanut myönteistä palautetta myös kiintiöpakolaisten valitsemisesta pakolaisleireiltä.

Nousupaineista huolimatta määrät ovat toki vielä pieniä, ja määrät ovat vaihdelleet 500 ja 750 välillä vuosittain. Suomen valinnat ovat viime aikoina kohdistuneet Lähi-idän pahimmille konfliktialueille. Aiemmista valinnoista mainittakoon esimerkiksi Chilen pakolaiset 1970-luvulla ja vietnamilaiset venepakolaiset aasialaisilta leireiltä 1980-luvulla. Hallituksen erityistoimet ovat edesauttaneet Bosnian pakolaisten maahanpääsyä Bosnian sodasta ja Kosovon albaanien maahanpääsyä Kosovon sodan aikana.

Kansalaisuus hakemuksesta ja kaksoiskansalaisuus

Kansalaisuusksymykset sinänsä eivät ole herättäneet Suomessa voimakkaita poliittisia intohimoja. Lähinnä kansalaisuus-hakemusten käsittelyajat ovat nostattaneet ajoittain aiheellistakin kritiikkiä. Tällä hetkellä Ulkomaalaisviraston tavoitteena on laskea kansalaisuuspäätöksen teko aika alle 1.5 vuoteen. Kansalaisuuslainsäädäntö on tällä hetkellä modernia, ja kansalaisuuden saamisen ehdot ovat linjassa kehittyneimpien eurooppalaisten maahanmuuttopolitiikkojen kanssa. Täysi-ikäinen ulkomaan kansalainen voi hakea Suomen kansalaisuutta, mikäli hänellä ei ole rikosrekisteriä, on taloudellisesti tyydyttävässä asemassa, ja hänellä on tyydyttävät taidot joko suomen tai ruotsin kielessä.

Lisäksi vaaditaan riittävää asumista Suomessa. Entisen Suomen kansalaisen ja Pohjoismaiden kansalaisen tulee asua maassa keskeytyksettä kaksi vuotta, ja muiden tulee asua maassa kahdeksan vuotta keskeytyksettä, tai yhteensä kahdeksan vuotta eri periodeissa 15 ikävuoden jälkeen, kuitenkin siten, että viimeisten kahden vuoden tulee olla keskeytyksetöntä Suomessa asumista. Oleskeluluvalla Suomessa oleskeleville pakolaisille, kansalaisuudettomille ja henkilöille, joilla on suomalainen aviopuoliso, ajat ovat lyhyempiä: neljän vuoden asuminen keskeytyksettä, tai yhteensä kuuden vuoden asuminen 15 ikävuoden jälkeen, kahden viimeisen vuoden ollessa keskeytyksetöntä asumista. Aviopuolisoiden on todistettava, että he asuvat yhdessä, ja ovat

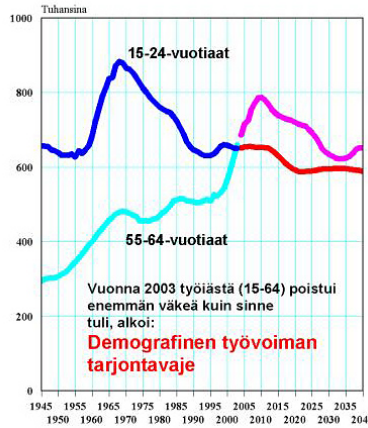
asuneet yhdessä vähintään viimeiset kolme vuotta.

Kesäkuun alussa 2003 Suomi hyväksyi lain, joka hyväksyy kaksoiskansalaisuuden. Laki tekee helpommaksi sekä maahanmuuttajien että suomalaisperäisten henkilöiden työskentelyn Suomessa ja ulkomailla. Suomen kansalaisuuden ei tarvitse luopua omasta kansalaisuudestaan ulkomailla, eikä ulkomaalaisen tarvitse vastaavasti tehdä sitä Suomessa. Ulkomaalaisvirasto tekee lopullisen kansalaisuuspäätöksen.

Integraatiohaasteet

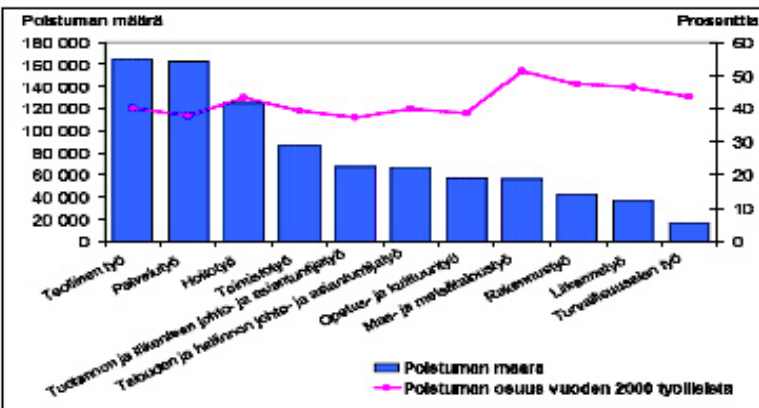
Yksi tärkeimmistä hallituksen haasteista on ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ja heidän lapsiensä integrointi. Samoin kuin muissa Euroopan maissa, maan valtakie- len hallinta on keskeinen integraation tekijä. Hallituksen tarjoama kielikoulutus ei ole aina täysin kyennyt vastaamaan eri maahanmuuttajien erilaisiin lähtötasoihin ja tarpeisiin. Suomea osaamattomien henkilöiden räjähdysmäisesti lisääntynyt määrä asettaa lisä-

Työvoimaan siirtyvän ja sieltä poistuvan ikäluokan koko vuosina 1945-2040



Kuvio 2. Demografinen työvoimapula (Mauri Nieminen 2004)

haasteita tulevaisuuden kielikoulutukselle. Toinen tulevaisuuden haaste on saada maahanmuuttajat vapaaehtoisesti ja mielellään asettumaan ja pysymään myös muilla alueilla kuin pääkaupunkiseudun tai Turun kaltaisilla urbaaneilla alueilla. Maahanmuuttajien tämänhetkinen keskittyminen Helsinkiin ja erityisesti Itä-Helsinkiin saattaa aiheuttaa ongelmia ja asenteiden kärjistymistä jo lähitulevaisuudessa.



Kuvio 3. Poistuma työllisestä työvoimasta ammattiryhmittäin 2001-2015 ja poistuman osuus vuoden 2000 työllisistä (Lähde: Opetushallitus)

Maahanmuutto ja ikääntyvä väestö

Kuten monessa muussa Euroopan maassa, Suomen väestö on ikääntymässä, ja sodanjälkeiset suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle lähivuosina. Jopa 500 000 henkilöä (joka viides tai kuudes henkilö aktiivisesta työvoimasta) on jäämässä eläkkeelle lähimmän viiden-seitsemän vuoden aikana, ja runsasta ja se aiheuttaa yli sadantuhannen henkilön poistumaa sellaisilta kasvualoilta kuin hoitotyö ja palvelutyö. (Kts. kuviot 2 ja 3)

Ellei kompensoiviin toimenpiteisiin ryhdytä, Suomen väestö alkaa vähetä vuoden 2025 jälkeen. Lisääntyvä maahanmuutto voisi hidastaa negatiivista väestökehitystä.

Tilanteessa, jossa hallitus antaa useita tuhansia pitkän ajan oleskelulupia ja antaa kansalaisuuden 2000-3000 henkilölle vuosittain, hyvin integroituvat, ammattitaitoiset maahanmuuttajat pystyisivät osaltaan kompensoimaan tulevia työvoimantarpeita. Heikko yleinen työllisyystilanne, tämänhetkinen vielä korkeampi maahanmuuttajien työttömyys, ja maahanmuuttajien yleisen integraation puutteellisuus asettavat myös kysymysmerkkejä. Lisäksi globalisaatiokysymykset, Kiina-ilmiö, automatisaatio ja muut epävarmuustekijät tekevät tulevan työvoimatarpeen tarkemman arvioinnin vaikeaksi.

Lopuksi

Ilman johdonmukaista, laajaa rekrytointistrategiaa, Suomi pysyy

reaktiivisen maahanmuuttopoliitiikan maana, jossa muutkin kuin pakolaisperusteiset luvat annetaan pitkälti yksittäisharkinnassa. Kuitenkin Suomen vakaa yhteiskuntajärjestys, tasa-arvo, hyvinvointi ja suhteellinen varakkuus tekevät maasta tulevaisuudessakin houkuttelevan niin työvoiman kuin pakolaistenkin maahanmuutolle.

Suomen tämänhetkinen maahanmuuttajamäärä on noin kolmen prosenttia. Koska meillä on vanheneva väestö ja melko matala väestötiheys (17 henkilöä neliökilometrillä, verrattuna Singaporeen: 6 751 tai jopa Hollantiin: 386), laajempi maahanmuuttajaväestö, joka saataisiin pysymään muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla, olisi houkuttelevaa. Taitavalla alueellisella integraatiopolitiikalla ympäri Suomen maahan mahtuu enemmän maahanmuuttajia.

Kaikessa maahanmuutossa on tärkeintä paneutua hyvään integraatiopolitiikkaan, jossa niin oman kielen ylläpito riittävässä määrin (perheen sisäinen ja vertaisryhmäkommunikaatio) kuin valtakielinkin hallinnan saavuttaminen ovat keskeisiä rakennuspuita.

Työvoimamaahanmuuttoa tulisi lisätä heti, kun viranomaisilla ja työmarkkinaosapuolilla on parempi selvyys ja yksimielisyys siitä, miten työvoimamarkkinat ja maahanmuuttotarve kehittyvät. Julkisuudessa on vahvistettava ymmärrystä siitä, että pakolaisuus ja työvoiman maahanmuutto ovat kaksi täysin erilaista maahanmuuton tapaa, jotka yhdistyvät vasta integraatiovaiheessa.

Lisäksi Suomen tulee jatkaa turvapaikkaperusteiden arvioimista yksinomaan Geneven pakolaissopimuksen oikean tulkin-

nan hengessä, ja jatkossakin ylläpitää esimerkillistä linjaa valita pakolaisleireiltä myös vanhuksia, invalideja ja huonokuntoisia yksilöitä. Kuntouduttuaan Suomesa huonokuntoisemmillaakin henkilöillä on luonnollisesti oikeus ja velvollisuus hakeutua Suomen työmarkkinoille.

Jotta työvoiman maahanmuutolla voitisiin kompensoida tulevia tarpeita, ja jotta tänne tulijoiden integraatio saataisiin toimimaan paremmin, on jatkettava hitaasti, mutta varmasti etenevää asennetyötä. Parhaat esimerkit asennetyön onnistumiseksi löytyvät Kanadan kaltaisista, onnistuneista maahanmuuttomaista.

Lähteet

- Heikkilä, Elli ja Selene Peltonen. *Immigrants and integration in Finland*. Siirtolaisuusinstituutti. Turku, 2002.
- Korkiasaari, Jouni. *Suomalaiset maailmalla*. Siirtolaisuusinstituutti. Turku, 2003.
- Laakkonen, Risto. *Muistio innovatiivisuuden ja tasa-arvoisen tietoyhteiskunnan avainhaasteista; maahanmuutto- ja maastamuuttopolitiikka väli-teenä - Eduskunnan Tulevaisuusvaliokunnalle 31.3.2004*. Työministeriö. Helsinki, 2004.
- Nieminen, Mauri. Tilasto: *Demografinen työvoimapula*. 9.11.2004.
- Työministeriö. *Maahanmuuttotilastot*. Helsinki, 2003.
- OECD SOPEMI. *Trends in International Migration – Finland*. OECD. Paris, 2003.
- Opetushallitus. Tilasto: *Poistuma*

työllisestä työvoimasta ammattiryhmittäin 2001-2015 ja poistuman osuus vuoden 2000 työllisistä.

Söderling, Ismo, Integration of migrants in Europe: the case of Finland. *Studi Emigrazione*. Vol.152. Roma, 2004. Ss. 905-927.

Tanner, Arno. *Siirtolaisuus, valtio ja politiikka – Kanadan, Sveitsin ja Uuden-Seelannin työvoiman maahanmuutto ja politiikka 1975–2001* Väitöskirja Tampereen yliopistolle. Ulkomaalaisvirasto ja Työministeriö. Helsinki, 2003.

Ulkomaalaislaki. Helsinki, 2004.

Ulkomaalaisvirasto. *Uusimmat tilastot*. Helsinki, 2005.